

Eindrapportage Impactproject Duurzaam Ontwikkelen Gooise Meren

28-11-2019

Stichting Climate Adaptation Service (CAS)
Nederlands Instituut voor Bouwbiologie en Ecologie (NIBE)

Dit document rapporteert over de resultaten van het impactproject Duurzaam Ontwikkelen in de gemeente Gooise Meren (September 2018 - November 2019). De rapportage gaat in op:

1. Doel en Uitgangspunten van het project p2
2. Aanpak en analyses, inclusief korte beschrijving van aannames p2
3. Resultaten van het project p5
4. De geleerde lessen binnen het project p6

1. Doel en Uitgangspunten

Integraal bouwbeleid

De gemeente Gooise Meren wil de fysieke leefomgeving op een duurzame manier ontwikkelen. De gemeente stelt daarom integraal bouwbeleid op, waarin de thema's klimaatadaptatie, energietransitie, biodiversiteit en circulariteit centraal staan.

In dit impactproject hebben de beleidsmakers met lokale (bouw)partijen en inwoners de opgaven en de kansen in beeld gebracht. Op basis daarvan zijn twee tools ontwikkeld: een tool voor inwoners en een tool voor bouwprofessionals. Het proces en de inhoudelijke analyses zijn ondersteund door het NIBE, Wageningen Universiteit, Atelier GroenBlauw en Stichting CAS.

Gebiedsgerichte aanpak

Om zinvol duurzaam bouwbeleid op te stellen is inzicht nodig in de gebiedskenmerken van de gemeente. De opgaven én kansrijke oplossingen zijn vaak namelijk locatiespecifiek. Op kleigrond heb je bijvoorbeeld sneller last van wateroverlast dan op zandgrond. En in een wijk met jaren '30 woningen zal het isoleren van huizen een grote verbetering zijn, terwijl het bij nieuwbouwcomplexen interessanter is om zonnepanelen te plaatsen. Daarom is voor elk van de thema's een risico- en kansanalyse uitgevoerd.

2. Aanpak en Analyses

Opgaven en kansen verkennen in dialoog met lokale partijen

Een kernteam met daarin beleidsmedewerkers van alle betrokken thema's heeft steeds besluiten genomen over de richting van de tools en het beleid. Daarnaast heeft een klankbordgroep gedurende het gehele traject input en feedback geleverd via bijeenkomsten en per mail: op inhoud (welke informatie moet worden meegenomen?) en op vorm (hoe moeten de tools eruitzien?). In deze klankbordgroep zaten vertegenwoordigers van inwoners uit de gemeente (via werkgroep samen sneller duurzaam), bouwprofessionals en vertegenwoordigers van het duurzaam bouwloket, het waterschap en de regio. Tijdens de klankbordgroep sessies zijn steeds de (tussen)resultaten van de analyses en tools besproken, en met de betrokkenen gevalideerd en verder aangevuld.

Analyse van opgave en kansen

Om de opgaven en kansen inzichtelijk te maken zijn twee soorten analyse gedaan:

- 1) Een analyse van ruimtelijke informatie om opgave en kansen in beeld te brengen binnen de gemeente
 - a. Voor het thema klimaatadaptatie werd de reeds uitgevoerde stresstest gebruikt. Daarvan werden de wateroverlastkaarten en hittestresskaarten meegenomen. In aanvulling daarop, voerde Wageningen Universiteit een bodem- en ondergrond analyse uit. Deze analyse geeft inzicht in twee onderwerpen: 1) welke gebieden zijn droogtegevoelig? en 2) waar is welke strategie kansrijk om wateroverlast te voorkomen?

- b. Voor het thema energietransitie is gekeken naar de bouwopgave binnen de gemeente. Het energielabel geeft informatie over de energieprestatie van dat gebouw.
- c. Voor het thema duurzaam materiaalgebruik is vooral gekeken naar de kansen voor nieuwbouwprojecten en voor renovaties binnen de bestaande bouw. Daar liggen de meeste kansen voorduurzaam materiaalgebruik.
- d. Voor het thema biodiversiteit werden relevante icoonsoorten per wijktype in kaart gebracht, en werd gekeken naar de hoeveelheid groen binnen de gemeente.

2) Een inventarisatie van mogelijke strategieën en maatregelen.

Naast de kaarten analyses, is voor elk van de thema's een inventarisatie gemaakt van mogelijke maatregelen. Deze maatregelen zijn gecategoriseerd naar bredere 'strategieën', die eenzelfde principe hebben om een opgave aan te pakken. Bovendien is gekeken of bepaalde maatregelen en strategieën voor de verschillende thema's raakvlakken hebben of juist met elkaar in conflict zijn. Deze kennis ondersteunt het maken van integrale afwegingen.

Tabel 1 geeft een korte beschrijving van de informatie die is gebruikt voor elke van de thema's voor de analyse, en op welke manier deze is opgenomen in de tool voor de professionals en de tool voor de inwoners.

Tabel 1: Informatie gebruikt voor analyse

Thema	Risico's /Opgaven	Kansen / Strategieën
Hitte	<p>Hittestresskaart (stresstest van waterschap Amstel, Gooi en Vecht¹)</p> <p>Tool inwoners: zelfde klassen als stresstest</p> <p>Tool professional: zelfde klassen als stresstest. Hotspot wanneer een aanzienlijk percentage van het oppervlak warmer is dan het gemiddelde gebied.</p>	<p>Inventarisatie van maatregelen in de databases van groenblauwe netwerken², Huisje, boompje beter³, Rioned⁴, Climate⁵ app en de Factsheets klimaatadaptatiemaatregelen in stedelijk gebied⁶.</p> <p>Tool inwoners: Maatregelen uit de maatregelen database huisjeboompjebeter zijn gekoppeld aan de kaarten analyse.</p> <p>Tool professional: categorieën van maatregelen ('strategieën'), op basis van de inventarisatie en input betrokkenen.</p>
Wateroverlast	<p>Waterdieptekaart en kaart waterhoogte tegen de gevel (stresstest van waterschap Amstel, Gooi en Vecht). En</p> <p>Tool inwoners: waterhoogte tegen de gevel, versimpeld naar drie klassen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 0 m= laag risico - 0,01 – 0,15 m = aanzienlijk risico - >0,15m = hoog risico 	<p>Inventarisatie op basis van dezelfde bronnen genoemd als bij hitte.</p> <p>Kaart Infiltratiecapaciteit op basis van de bodemanalyse stedelijk gebied (Wageningen Universiteit).</p> <p>Tool inwoners: twee infiltratieklassen, laag en hoog. Er is van uitgegaan dat als een tuin een extreme regenbui van minstens 60mm/uur kan verwerken binnen 24 uur, dat</p>

¹ <https://agv.klimaatatlas.net>

² <https://nl.urbangreenbluegrids.com/>

³ <https://www.huisjeboompjebeter.nl>

⁴ <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/hulpmiddelen/effectiviteit/>

⁵ <http://www.climateapp.nl>

⁶ <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/actueel/actueel/interviews/bewustwording-zorgt/>

	<p>Tool professional: beide kaarten, zelfde klassen als stresstest</p>	<p>de tuin dan een hoge infiltratie capaciteit heeft en dat infiltreren een kansrijke maatregel is.</p> <p>Maatregelen uit de maatregelen database huisjeboomjebeter zijn gekoppeld aan de kaarten analyse.</p> <p>Tool professional: categorieën van maatregelen ('strategieën'), op basis van de inventarisatie en input betrokkenen.</p>
Droogte	<p>Bodemanalyse stedelijk gebied (Wageningen Universiteit).</p> <p>Tool inwoners: droogtegevoeligheid geïntegreerd met thema biodiversiteit.</p> <p>Tool professionals: verdrogingsgevoelige gebieden zijn aangegeven. Hotspot als: wanneer er bij een zomer met weinig regen op zandgrond en een laag grondwaterpeil de waterbeschikbaarheid voor landbouw en natuur sterk afneemt.</p>	<p>Inventarisatie op basis van dezelfde bronnen genoemd als bij hitte.</p> <p>Tool inwoners: Maatregelen uit de maatregelen database huisjeboomjebeter zijn gekoppeld aan de kaarten analyse.</p> <p>Tool professional: categorieën van maatregelen ('strategieën'), op basis van de inventarisatie en input betrokkenen.</p>
Biodiversiteit	<p>Kaart aandeel groen</p> <p>Tool inwoners: % groen binnen 200 meter verdeeld over vijf gelijke klassen.</p> <p>Tool professional. % groen binnen 200m. Hotspot als er minder dan 30% groen aanwezig is binnen 200m.</p>	<p>Inventarisatie op basis van dezelfde bronnen genoemd als bij hitte, en input van expert van Wageningen Universiteit.</p> <p>Kaart wijkindeling met icoonsoorten (gemeente Gooise Meren)</p> <p>Tool inwoners: maatregelen worden afgestemd op icoonsoorten</p> <p>Tool professional: Strategieën en maatregelen worden afgestemd op icoonsoorten (zodra beleid gereed). Eerste opzet maatregelen opgesteld o.b.v. beleid Gemeente Den Haag⁷</p>
Energie	<p>Energielabelkaart (voor bestaande bouw)</p> <p>Tool inwoners: gecertificeerd (bron RIVM online webservice, 2018) en berekend voor niet gecertificeerde gebouwen op basis van bouwjaar en bouwtype (bron: Energielabel⁸).</p> <p>Tool professional: gecertificeerd (bron RIVM online webservice, 2018) en berekend voor niet gecertificeerde gebouwen op basis van bouwjaar en bouwtype (bron: Energielabel).. Hotspot als een aanzienlijk aantal huizen energielabel E of lager heeft.</p>	<p>Energielabels geïnventariseerd o.b.v. genoemde bronnen.</p> <p>Tool inwoners: energiematregelen opgesteld o.b.v. Energielabel, Milieu Centraal⁹. en Duurzaam bouwloket¹⁰. Scoring opgesteld a.d.h.v. inschatting o.b.v. kennis en ervaring van het NIBE.</p> <p>Tool professional: Aan gesloten op bestaande verplichte rekeninstrumenten zoals EPC en binnenkort wordt deze vervangen door de BENG. Van gas los kan later worden toegevoegd vanuit het beleid.</p>
Duurzaam materiaalgebruik	<p>Geen Ruimtelijke informatie beschikbaar. Aan de gemeente is geadviseerd dat ze de kaart kunnen inzetten om kringloopwinkels, bouwmetaal-</p>	<p>Maatregelen voor duurzaam materiaalgebruik zijn opgesteld o.b.v. kennis en ervaring van het NIBE.</p>

⁷ Puntensysteem voor groen- en natuurinclusief bouwen, 26 sept 2018, gemeente Den Haag, Arcadis Nederland B.V.

⁸ <https://www.energielabel.nl>

⁹ <https://www.milieucentraal.nl>

¹⁰ <https://www.duurzaambouwloket.nl>

	<p>marktplaatsen en slooprojecten waaruit herinzetbaar materiaal vrij komt aan te geven.</p>	<p>Tool inwoners: maatregelen a.d.h.v. de NIBE milieuclassificaties. De bewoners worden met punten beloond als ze een duurzame keuze maken of hergebruikt materiaal inzetten.</p> <p>Tool professional: aangesloten bij rekeninstrumenten vanuit de wetgeving (MPG software). Daarnaast kan worden aangestuurd op circulariteit door demontabiliteit en het berekenen van het circulaire materiaalgebruik. Dit volgt uit het beleid.</p>
--	--	--

3. Resultaten

Inzicht voor bouwbeleid

Het doen van de analyses heeft de beleidsmakers inzicht gegeven in welke thema's binnen de gemeente spelen, en op welke plekken. Gezamenlijk zijn er 'hotspots' aangewezen. Op basis van de analyses stellen de beleidsmakers nu bouwbeleid op. Totdat het beleid gereed is zet de gemeente in op het vergroten van de bewustwording van initiatiefnemers van (ver)bouw en ontwikkelprojecten. Daartoe zijn twee tools ontwikkeld: een voor de inwoners en een voor de bouwprofessionals, zoals woningbouwcoöperaties en ontwikkelaars.

Tool voor inwoners

Voor de inwoners is er een toegankelijke en gebruiksvriendelijk website gebouwd, waar inwoners op een speelse manier hun eigen maatregelen pakket kunnen samenstellen. Eerst geeft een inwoner zijn of haar woonadres op in een tool op de website. De tool geeft vervolgens aan welke thema's daar spelen: Is er op dit adres kans op wateroverlast? En hoe staat het met de biodiversiteit in de buurt? Vervolgens kan de inwoner maatregelen aanvinken. Wanneer een inwoner een maatregel kiest, wordt via scorebalken aangegeven op welke manier de maatregel bijdraagt aan duurzaamheid. Bijvoorbeeld, een groen dak draagt bij aan het verminderen van wateroverlast, hittestress, en zorgt voor een betere isolatie van het huis. De maatregelen die de inwoner daadwerkelijk implementeert kunnen worden opgeslagen, eventueel voorzien van een foto. Zo kunnen inwoners zien welke maatregelen er al in de buurt zijn genomen.

Tool voor bouwprofessionals

De tool voor bouwprofessionals heeft als uitgangspunt dat de professionals zelf het beste kunnen besluiten op welke manier zij een opgave willen aanpakken. Daarom legt de tool niet een kant-en-klaar maatregelenpakket op, maar geeft de tool inzicht in mogelijke strategieën die met verschillende maatregelen kunnen worden uitgevoerd. Bouwprofessionals hebben immers vaak de kennis en capaciteit om zelf de best passende oplossing te ontwerpen. De tool komt beschikbaar op een website en maakt de professionals bewust van de risico's en kansen in twee stappen:

- Stap 1: de professional verkent op de kaartenanalyse welke opgaven er spelen op de project locatie.

- Stap 2: de professional verkent welke strategieën beschikbaar zijn voor de opgaven die op de projectlocatie spelen. De professional wordt uitgedaagd om voor strategieën te kiezen die bijdragen aan meerdere duurzaamheidsthema's.

Het is nog niet duidelijk wanneer de tool voor bouwprofessionals beschikbaar komt.

4. Geleerde Lessen

Dit project ondersteunt het opstellen van integraal bouwbeleid met participatie van lokale en regionale partijen. Dit past binnen de nieuwe manier van werken zoals gevraagd in de omgevingswet. Het op deze manier bij elkaar brengen van thema's in beleid én in een integraal instrument is geen 'business-as-usual'. We hebben geleerd dat dit extra tijd en aandacht vraagt op de volgende punten:

1. Bewustwording betrokken partijen

In het samenbrengen van de thema's energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit en circulariteit krijg je te maken met verschillende experts en expertises binnen en buiten de gemeente. Om relevante raakvlakken en conflicten tussen deze thema's te kunnen ontdekken is het eerst nodig dat de experts worden meegenomen in alle thema's: Wat speelt waar? Wat zijn de grootste afwegingen? Wat zijn de onderliggende mechanismen en waar liggen de grootste kansen? En hoe verhoudt zich dat dan tot mijn eigen expertise? Het is aan te bevelen een of twee sessies te wijden aan het 'eigen' maken van de verschillende thema's en de afwegingen daarin, aan de start van het project. Tijdens dit project is daar meer tijd in gaan zitten dan van tevoren ingepland. Dit kan bijvoorbeeld gedaan worden in workshop-vorm met de uitkomsten van een eerste risico- en kansenanalyse.

2. Participatie van relevante partijen

Naast een diversiteit van thema's was een diversiteit van partijen betrokken bij het vormgeven van het beleid en de tools, dat betekent een veelheid aan expertise, wensen en ideeën. Deze brede betrokkenheid helpt om inzichtelijk te maken welke informatie er al beschikbaar is, en waar de gemeente op kan voortborduren. De klankbordgroepsessies vonden steeds plaats aan het einde van een werkdag (met soep en broodjes!). Deze avonden werden goed bezocht. In werkgroepjes werd gebrainstormd over hoe de tools eruit zouden moeten zien, wat de functionaliteiten zouden moeten zijn en welke informatie er beschikbaar moet komen. De uitkomsten daarvan zijn met het kernteam gecategoriseerd naar 1. Kunnen we nu meenemen, 2. Gaan we onderzoeken en 3. Dit is toekomstmuziek. Dit maakt transparant wat wordt meegenomen en wat niet.

3. Een afwegingkader voor beleid

Hoe weeg je het belang van de energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit en circulariteit tegen elkaar af op een project locatie? En wat bepaalt hoe groot de inspanning moet zijn op elk van deze thema's? Op basis van de kaartenanalyse hebben de beleidsmakers 'hotspots' per thema geïdentificeerd: dat betekent dat er voor dat thema veel potentie is voor verbetering. Sommige plekken in de gemeenten hebben meerdere hotspots, terwijl op andere plekken minder opgaven spelen. De hotspots geven aanknopingspunten voor het zwaartepunt voor beleid op die plek, en voor de grootte van de inspanning die daar moet plaatsvinden. Speelt er slechts één opgave op de projectlocatie; dan kan daar vol op worden ingezet en mag de

gemeente een maximale ambitie verwachten. Maar heeft een projectlocatie met meerdere opgaven te maken, dan is het niet altijd realistisch om voor elk thema een maximale ambitie te verwachten. Dan kan de gemeente ervoor kiezen om op elk van de thema's een minimale ambitie te vragen. De gemeente is momenteel bezig met het definiëren van de verschillende ambitieniveaus. Dit krijgt vorm in scoresysteem; waarbij verschillende inspanningen met verschillende scores beloond worden. Het bepalen van deze scores is een grote uitdaging.

4. Beleid, communicatie en ondersteunende tools

Het samenbrengen van informatie en expertise resulteert niet zomaar in overeenstemming over de richting en invulling van het beleid, en de manier waarop dat aan de betrokkenen gecommuniceerd moet worden via tools. De tools die tijdens het project zijn ontwikkeld hebben ondersteund in het proces van bewustwording (leerpunt 1), het betrekken van partijen (leerpunt 2), het opstellen van een afwegingskader (leerpunt 3), en het inzichtelijk maken van een gewenste strategie om dit beleid te communiceren naar de beoogde doelgroepen: inwoners en bouwprofessionals. De volgende strategieën zijn daarvoor opgesteld:

- Inwoners: de kaartenanalyse en maatregeloverzichten zijn omgezet in een zeer makkelijk te gebruiken tool en website die automatisch maatregelen genereert. Er worden geen ingewikkelde risicokaarten getoond, de nadruk ligt op: hoe maak ik mijn huis en tuin mooier, gezonder en duurzamer. En hoe kan ik bijdragen aan een fijne en leefbare buurt, en hoe kan ik mijn burens daarbij betrekken?
- Bouwprofessionals: De kaartenanalyse en het strategieënoverzicht worden beschikbaar gesteld om in eerste instantie bewustwording te vergroten. Zodra het beleid gereed is, zal de kaartentool op interactieve wijze aangeven wat er van een bouwprofessional verwacht wordt op een projectlocatie.

Op basis van deze strategieën is opnieuw gekeken naar de eisen die dat aan de tools stelt voor de doelgroepen. Daaruit kwam naar voren dat ontwikkelde tools opnieuw moeten worden ingericht op inhoud (via welke route wordt de eindgebruiker door de informatie geleid) en op vorm (volledig doorvoeren van de communicatie huisstijl van de gemeente).

5. Beheer en actualisatie van informatie

Tijdens de inventarisatie van beschikbare informatie voor de risico en kansen analyse werd al snel duidelijk dat er voor sommige opgaven veel ruimtelijke informatie beschikbaar is, en voor andere opgaven minder. Voor circulariteit zijn er bijvoorbeeld minder mogelijkheden om kansen en opgaven op een projectlocatie te tonen, dan voor adaptatie, energie en biodiversiteit. Maar ook voor de laatste drie thema's zijn er beperkingen. Niet alle informatie is beschikbaar, of beschikbaar op het juiste moment. Het is belangrijk om transparant te zijn over de gebruikte informatie, en afspraken te maken over de actualisatie en het beheer van de informatie en de tools. Zo komt er voor de gemeente nog een uitgebreide biodiversiteitsanalyse en een warmtevisie beschikbaar in 2020. Deze informatie zal in de tools worden geïntegreerd.